

Buda visszavívása után

Dokumentumok a falvak helyzetéről

A karlóczi béke után (1699) az ország nyugalomra számított, azt remélte, hogy megszabadul a nagy adó fizetésétől és a németek tartásától. Ehelyett azonban súlyosabb események történtek. 1701–1702-ben huszonnégy végvárat lebontottak vagy azok „véletlenül” leégtek, az őrseit télvíz idején minden kielégítés nélkül elbocsátották. Ugyanakkor az országra zúdították nemcsak kiteleltetésre, hanem állandó tartásra a birodalom katonaságának 3/4 részét, 44 ezer embert.

Az esztergomi primási levéltár ebből az időből két kortörténeti értékű levelet őriz. Az egyik levél 1700. december 29-én kelt Sápon (ma Sárissáp vagy Nagysáp), a mai Komárom megyében. A másikak Farnad községben írták, szintén a régi Esztergom vármegyéből, 1701. január 21-én a vármegye felhívására, ahogyan a szövegből kitűnik. Ma e helység a térképen nem található. Vagy megszűnt lakott hely lenni vagy más néven szerepel. A levelek képet nyújtanak a két község sérelméről, az őket ért károkról, nehéz sorsukról. Közreadásuk az eredeti szövegezéssel, a mai helyesírásnak megfelelően történik:

Ez új esztendőnek kezdetében az Uristen áldja meg uraságtokat! Nem akaránk elmúlatni, hogy ne tudósítanok uraságtokat állapotunk felől, hogy tudniillik minémű nyomorúságot föl és alá való burcoltatást szenvedünk most is az föl s alá járó németek miatt úgy annyira, hogy mostan is csak kevés nap múlik, hogy Buda felől reánk avagy följűl nem jönne úgy, hogy éppen csak elunták az marháink az sok alkalmatlanságot. Mert immár ebben az 1700. esztendőben annyi marhánk fáradsága vagyon hol fel s hol alá, hol Szöny, hol pedig Budáig, mert itt az környül való szomszéd faluk nem viszik el tőlünk hol Lábatlanig, Almásig. Százharminchárom, azaz 133 lovunk fáradsága vagyon ökrökkel szolgáltunk száz ökörrrel, azaz 100. Ezt azért akaránk uraságtok elejibe adni, hogy valami dologban uraságtok könyörülljön rajtunk, mert bizony fölöttibb való szolgálát ez mirajtunk az kiknek mikor jönnek étellel-itallal köll gazdálkodnunk, ezentűl az mind megíránk marhánk fáradságával. Ezek után Isten szent fölsége adjon boldog szerencsés napokat az új esztendőben. Kelt Sápon, 1700. december 29-én Uraságtoknak jóakarói sápi bírák

Falu Birája Tóth Mihály

A 10 x 6,5 cm méretre összehajtott levél címzése 6 sorban:

Tekintetes nemes Esztergom vármegye előljáró tisztjeinek úgy, mint nemzetes viceispán uramnak, nemzetes szolgabíró uramnak adassék ez kis írásunk nagy alázatossággal kezekbe.

A másik levél:

Farnadiak. Tekintetes nemes tiszteletre méltó uraink mink is az kegyelmetek parancsolatjára beírván az mi panaszunkat, hogy kegyelmetek eleibe iradál[?] van.

Attuk a strázsamesternek százaz portiót, hogy egy katonának lova nem volt 52 nap[ra] 8 forintokat. Item [Ugyancsak] attuk az káplár uramnak százaz portiót. Item tizenegy [napra] 25 forintokat és egy icze vaját. Item követelt az káplár uram egy rókabört az kapitány uram számára az melyet meg is köllött adni. Item még igen-igen nehezelti szegénység az zabot adtuk 50 szapura valót, mivel hogy még pénzen is adnak el a jó vitézek az zabot. Item szenát is lölkessen [lelküismeretesen] megvizsgáltuk, hogy megért volna könnyen 30 forintot. Étel dolgából pedig az mit az szegény ember legjobban kedvét kereshet. Nekünk vagyon öt lóval való katonák öt ló öt ember ezekre költöttük ezeket az kit kegyelmetek eleibe „szuplicállyuk”. Magokra az katonákra panaszt tevén uraságtoknak, hogy jáborul nem viselvén magokat egy embert annyira elkínóztak, hogy még most sem jó bellye [bele], az mely szegény ember pedig fizetésért gyógyította magát úgy, mint készpénzre 7 forintokért és más adományért. Item az múlt

héten is egy gazdájára rátámadt akarván gazdáját verni, kiszaladván szegény, hanem az feleséginek a kezét vágta meg, jött még az zsellér embert is az ütéssel elverte.

Az ugyanúgy összehajtott levél címzése négy sorban:

Tekintetes tiszteletreméltó nagy jó nemes nemzetes uraiméknak szegény farnadiak.

A vármegyei hivatalnok érkeztetési időként feljegyezte: Farnad 1701. január 27.

A két levél híven tükrözi a falvak népének helyzetét a töröktől való megszabadulás utáni évtizedekben.

A szegénység panasza országos volt. Nehézkező, íráshoz nem szokott falusi bírák, esküdtek foglalták írásba keservüket, panaszuikat és elküldték a vármegye uraihoz, ahonnan segítséget és védelmet reméltek a rájuk szálló császári zsoldosok ellen. A segítség Rákóczi Ferenc zászlóbontása után érkezett meg a Dunántúlra is.

Rákóczi az általa szervezett hadsereg életére kiadott első parancsa 1703. szeptember 7-én Szatmár várának körülzárása alatt a domahidai táborban jelent meg Edictum Militare (Katonai Szabályzat) cím alatt, mely a katonák általános erkölcsi magatartását, a tábori rendet és fegyelmet szabályozta. Ennek 4. pontja kimondja: „Senki az otthon lakó szegénységet ne nyomorgassa, marháját ne hajcsa, faluját ne pusztítsa, malmokat, házokat ne égesse, más rendelt quartélját fel ne verje vagy gazdáját meg ne lopja s károsítsa, hanem ellenségtől nyerjen a mint Isten segíti; a mikor pedig táborozás vagyon zsákmányra menvén, ha aprót kaphat az öreg marhát levágni, annál inkább eladni s vesztegetni ne merészelje, különben meghal érte.”

A fejedelem a szabályzat betartását szigorúan megkívánta, az ellene vétőket büntette. Egyes helyeket kérésükre külön védelemben részesített. Almás, Komárom megyei község lakossága 1706. május 28-án, mikor a szenatus Érsekújváron ülésezett, kérelemmel fordult a fejedelemhez, annak tárgya a kiadott mentesítőlevélből kitűnik:

Nemes Komárom vármegyében levő almási lakosoknak alázatos kérelmükből értettük, hogy hadaink közül sokan akármely tisztünk passusával, sőt némelyek a nélkül is, az említett helységben bemenvén étel, s ital, s egyébféle gazdálkodást rendetlenül kívánának, sőt egyéb iránt is húzni, vonni a lakosokat és szegénységet nyomorgatni, s egyben mindenféle alkalmatlanságokat elkövetni szabadosan merészletnek, mostan is merészelnek... Ez okáért fenn említett hadainknak mind közönségesen, mind személy szerint szigorúan és keményen parancsoljuk, magunk vagy generálisaink és udvari kapitányunk passusa nélkül az említett helységbe menni étel, ital s egyébféle, de kiváltképpen borbéli és most a nyári időn abrakbéli gazdálkodást kívánni... ne merészeljenek. Különben, ha kik e parancsolatunk ellen cselekedni comperiáltatnak, ahhoz való engedetlenségeikért érdemlett animadversionkat fogják magokon tapasztalni... Kelt Érsekújvár várában 1706. május 28-án.

F. Rákóczi mp.

Jánoky Zsigmond mp.

A mentesítő irat eredetijét az esztergomi Érseki Levéltár őrzi.

Dr. Kamody Miklós

A republikánus honvédtábornok

Szabadságharcunk egyik kiemelkedő hadvezérééről, Kmety György tábornokról írt tanulmányában Laczkó Mihály igen részletesen elevenítette fel a személyi és történelmi adatokat. (Honismeret, 1988/3. sz.). Úgy érzem, hogy szükséges – sőt a szabadságharc 140. évfordulója alkalmából kötelességem is – kiegészítésekkel szolgálnom, mert zászlóaljparancsnok honvéd százados dédapám, Kovássy Albert (1822–1878), a debreceni 10. honvédtábor honvédekében, a Kmety-hadosztályban harcolt az utolsó pillanatig, s mint parancsnok, ő vezette Borosjenőre honvédeit. Itt 1849. augusztus 22-én délelőtt 10 órakor Ratichieloff cári ezredes előtt tette le a fegyvert, s a tisztek névcédulával látták el kardjaikat, melyek Pétervárra (a mai Leningrád) arzenáljába kerültek. Kmety sorsát családunk mindig figyelemmel kísérte, az általam őrzött korabeli naplónkban megörökítette s a hagyományok azóta is apákról fiúkra szállnak. Ezeknek a hagyományoknak valóságát kutatásaim során sikerült igazolni. Különösen két mozzanat érdekes. Egyik dédapám „megrázó emléke” az isaszegi csatáról, a másik a közismert „Seprik a pápai utcát” történetével kapcsolatos. Van azonban több olyan adat, mely a lexikonokban, okiratokban némileg ellentmondásos. Ezekre is szükséges rávilágítanom.

A tábornok születésének ideje valóban 1813. május 24., de halálának napját már eltérően